

Toevluchtsoord voor botanisch erfgoed

In een oude school, in het Friese Wolvega, spreek ik met Karst Meijer en Erik van den Ham, allebei enthousiaste planten- en vooral paardenbloemliefhebbers. Karst is de grondlegger van het Herbarium Frisicum, een privémuseum vol oude herbaria, dat inmiddels al 40 jaar bestaat. Tussen de schappen, kasten en dozen vol planten vertellen de twee meeslepend over hun uit de hand gelopen hobby.

Tekst: Machteld Klees

Foto's: Herbarium Frisicum

Herbarium Frisicum

Allereerst: Hoe is het zo gekomen?

Karst: Als klein jongetje keek ik al naar plantjes en hielp mijn moeder in de tuin. Vervolgens ging ik naar de Middelbare Tuinbouwschool in Frederiksoord. Ik ontdekte dat,

als je planten droogt, je er het hele jaar mee bezig kunt zijn. Als eerste droogde ik een klokjesgentiaan, in 1980. Dat was de aanzet voor mijn herbariumliefhebberij. Eerst in mijn directe omgeving, later in heel Europa. Ik zie een herbarium

als botanisch erfgoed, daar doe ik graag moeite voor.

Ik hou wel van een uitdaging, toen ik de gangbare planten in de buurt wel kende ging ik met ingewikkelder soorten aan de slag, zoals paardenbloemen en bramen. Daardoor

kwam ik in contact met de inmiddels overleden Piet Oosterveld. Behalve dat hij poolreiziger was, hij overleefde een ijsberenaanval op Spitsbergen, hield hij zich intensief bezig met paardenbloemen. Lange tijd kwam ik elke vrijdagavond bij hem, van hem leerde ik heel veel. Als je je met moeilijke groepen bezighoudt moet je ook veel vergelijkingsmateriaal hebben. Vandaar de vele paardenbloemen en bramen in het archief. Van bramen heb ik diverse nieuwe soorten beschreven. De geboorte van zo'n nieuwe soort vindt dan plaats in het herbarium, dankzij het gedroogde materiaal. Ik heb ook veel planten uit tuinen verzameld. Dat doet haast niemand, maar intussen ligt hier wel een collectie van in onbruik geraakte tuinplanten. Juist voor tuinliefhebbers is dat interessante informatie.

Een herbarium is een verzameling van gedroogde planten, netjes op papier geplakt en voorzien van soortnaam, vindplaats en datum. Tegelijkertijd is een herbarium ook een verzameling van herbaria, denk aan het Rijksherbarium en dus ook het Herbarium Frisicum.

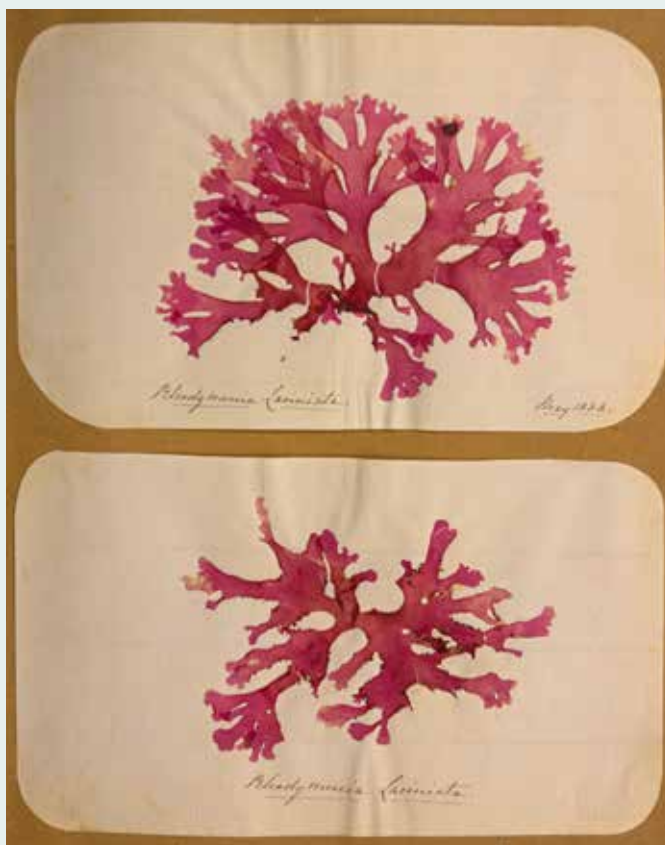
Is het niet ouderwets?

Zodra je een plant plukt wordt het geschiedenis. Een herbarium is een tijdsdocument en een soort bewijsstuk van wat, waar en wanneer groeide. Een herbarium klinkt wat oubollig maar komt tot leven door de verhalen die eraan vast zitten. Sommigen maakten er een prachtig gekalligrafeerd verhaal van. Het joods herbarium en het onderduikersherbarium dat we hier hebben

liggen gaven afleiding in donkere tijden. Duizenden uren liefhebberij in planten, toewijding en aandacht ligt hier opgeslagen. Een poos terug kwam hier een oude mevrouw met een tas. Ze keek eerst rond en zei daarna: "Ik heb besloten dat het herbarium van mijn vader hier mag blijven". Het was een herbarium uit eind 1800. Toen ze wegging zei ze ontroerd: "Nu neem ik pas echt afscheid van mijn vader".

Hoe kom je eraan?

We krijgen veel aangeboden en accepteren veel, maar niet alles. Aan gedroogde planten zonder datering of vindplaats hebben we niets. Als een herbarium uit wetenschappelijk oogpunt niet waardevol is maar als het verhaal of de uitvoering wel bijzonder zijn, dan nemen we het toch graag op. Zo hebben we een Jugendstilalbum, nog van de Belgi-

Wieren uit het zeeherbarium (1854)

Paddenstoelen uit de van Zanen-collectie

sche kroonprins Boudewijn geweest. De inhoud stelt weinig voor maar het ziet er prachtig uit. Zijn gouvernante woonde haar laatste jaren vlakbij, in Oldeberkoop. Zo kwam het bij ons terecht.

Ons oudste herbarium is het zeeherbarium, uit 1854. Wonderlijk, zo prachtig als de kleuren zijn gebleven. Vooral de fijnere wieren zien eruit als een aquarel. Wieren worden nat op het papier gelegd en plakken tijdens het drogen vast op het papier. Het is dan ook heel kwetsbaar, vandaar dat het alleen in de vitrine te bewonderen is. De maker, David Landsborough, was ook dichter. Papier was duur, hij deed aan hergebruik. Op de achterkant plakte hij de wieren. Als je het omdraait staan er gedichten op. Plantkundig en literair dus een interessant verhaal.

Van de Radboud Universiteit kregen we de wereldcollectie Solanaceae. De conservator had er 25 jaar aan gewerkt, maar het moest daar weg. Gelukkig kon het hierheen.

Mossen en paddenstoelen

We hebben niet alleen vaatplanten maar ook mossencollecties, zo ligt er op onze zolder een onuitgepakte verzameling mossen uit Nieuw-Guinea. Laatst was in het nieuws dat een student in Naturalis nieuwe soorten nachtvinders beschreef, hier ligt ook nog wel wat op ontdekking te wachten.

We hebben ook een kast vol met doosjes gedroogde paddenstoelen van Ger van Zanen, een bekende KNNV-er uit Amsterdam. Hij verzamelde ze in de droogvallende Flevopolders waar hij bijhield hoe paddenstoelen de polder koloniseerden.

Erik van denHam (l) en Karst Meijer

Mensen met een herbarium verzamelen vaak meer. Zo belandden hier verzamelingen kegels, hout en zand. Hier op tafel staat een doos met stenen. Ook kregen we een paar diacollecties.

Wetenschappelijke waarde?

Momenteel wordt de schat aan informatie die een herbarium herbergt, herontdekt. Met kleine hoeveelheden gedroogd materiaal kan DNA-onderzoek gedaan worden. Ook zeggen herbaria iets over de variatie in bloeitijden, verspreiding en klimaatverandering. Het Nederlands Instituut voor Oecologisch Onderzoek (NIOO) gaat onderzoek doen aan onze paardenbloemencollectie, ook studenten en liefhebbers zijn welkom. Het Rijksherbarium, ondergebracht bij Naturalis in Leiden, is onze grote broer maar wij hebben onze eigen niche. Wij zijn veel laagdrempeliger, zij accepteren alleen wetenschappelijke collecties. Vroeger hadden we weleens wat geharrewar, maar tegenwoordig zijn de contacten goed. Vorig jaar zijn we daar uitge-

breid ontvangen, rondgeleid en hebben we veel informatie gekregen over digitalisering.

Hoe verzorg je het materiaal?

Het zorgvuldig bewaren van de gedroogde planten vergt veel aandacht. We houden de luchtvochtigheid in de gaten. Schimmels en insectenvraat zijn de grootste bedreigingen. Papiervisjes eten het papier op maar soms ook planten en kunnen een ravage aanrichten. Bij tourbeurt gaat alles daarom in de vriezer, dat werkt goed. Ook nieuw aangeboden herbaria gaan eerst, nog voor we ze bekijken, in de vriezer want we nemen geen risico. Gelukkig hebben we geen muizen, maar ook daar zijn we voortdurend alert op. Voor de zekerheid bewaren we de boekencollectie in een aparte ruimte, gescheiden van de herbariumvellen.

Is het nog verantwoord om planten te plukken?

Natuurlijk moet je goed opletten en afwegen wat je plukt. Voor de controle van determinaties en

Boven: een deel van de collectie
Links: het drogen van planten in de plantenpers

bijzondere vondsten hebben floristen altijd materiaal verzameld. Verder moet je geen zeldzame planten willen plukken en geen planten waarvan er maar heel weinig van staan. Daar geven we ook informatie over. Als je eenmaal een plant geplukt hebt, dan moet je er ook zorgvuldig mee omgaan. Anders kun je beter een foto maken. Op onze website staan tips hoe je het beste kunt drogen zodat je ook mooi materiaal krijgt. Dat getuigt van respect voor de plant.

Hoe financier je dit allemaal?

Jarenlang was het mijn privéverzameling en betaalde ik alles uit eigen portemonnee maar sinds kort is het ondergebracht bij een stichting. Hiermee hopen we makkelijker subsidies en de ANBI-status aan te vragen. Vooral op het gebied van digitalisering hebben we een paar kostbare wensen. Maar ja, we zijn ook een kleine stichting, niet alles kan tegelijk.

Bezoek

Het Herbarium Friscum ligt op loopafstand van station Wolvega en is op afspraak geopend voor bezoek.

Mocht je overwegen om materiaal (vaatplanten, mossen, paddenstoelen) te schenken, dan kun je contact opnemen met het Herbarium (Karst Meijer). www.herbariumfriscum.nl